

Eestikeelsetes ajalehtedes 1909–1914 avaldatud teateid Maruhhast ja Sorikülast. Põhja-Kaukaasia: Eesti-Maruhha, Soriküla (Hussõ-Kardonik). Batalpašinsk (Tšerkessk). Eesti-Maruhha: edenemine vaimses elus. Eesti-Maruhha venelasest kooliõpetaja [Taranov] ja tema ründamine Eesti-Maruhha naiste poolt. Küla kogunemised pühapäeviti. Soriküla: kooliõpetaja Juhan Järver. Näitlemistegevus Sorikülas. Eesti-Maruhha jõulupidu 1908. Ilmaolud ja heinategu. Iga-aastane maajagamine Sorikülas. Piduõhtu Sorikülas, Eesti-Maruhha ja Soriküla ühendatud segakoor; näidend. Kavatsus korraldada Põhja-Kaukaasia eesti asunduste laulupidu (laulupäev). Eesti-Maruhha raamatukogu asutamine (1910). Raamatukogu jaoks raha annetamine. Eesti-Maruhha küla kirjutaja Gregor Luts. Eesti-Maruhha külale riigi reservmaast maa juurde mõõtmine u. 10 km kaugusele (teisele poole Soriküla). Kavatsus, et osad eestimaruhhalased asuvad elama selle uue maa peale. „Usuveli” Hans Martin (Pärnumaalt Koonga vallast). Julius Raadik. Eesti-Maruhha ja Soriküla vaheline tüli ühise vallamaja teemal: kumbki küla soovib vallamaja enda territooriumile. Olemasoleva (Eesti-Maruhhas asuva) vallamaja vilets seisukord. Eesti-Maruhha kooliõpetaja August Kõiv: tema astumine Tiflisi kooliõpetajate instituuti (1910). Uue kooliõpetaja otsimine Eesti-Maruhhasse. Sorikülasse karskusseltsi „Elbrus” asutamine. Soriküla noorsoo karsked eluviihid. Peterburi Eesti Hariduse seltsi asunduste osakond. Soriküla plaani asutada võimүүgi ühisus: selle läbi tekkiv täpsem tulu või müügist. Pjatigorsk. Soriküla elanike näiteseltsi proov 1910 ja sellega kaasnenud skandaal. Soriküla külavanema abi Tõnis Tiks. Soriküla kooliõpetaja Juhan Järver (Järwer). Maruhha kooliõpetaja Mihkel Aumann. Kooliõpetaja Järveri kiusamine Sorikülas ja tema siirdumine Tartu närvikliinikusse ravile. Järveri katsed asutada Sorikülas karskusseltsi „Elbrus”; külaelanike vastuseis karskusseltsile. Eesti-Maruhha ja Soriküla kooliõpetajate palga tõstmine, külaelanike soovimatus seda maksta. Katsed keelata Eesti-Maruhha külas ilmalike kõnede pidamine. Maruhha vallamaja vilets seisukord. Maruhha peremeeste keeldumine koolile harmooniumi ostmisest. Maruhha 5-6 salakõrtsi. Karskusseltsi ja põllumeeste seltsi ebaõnnestumine Sorikülas. Valekaebus kooliõpetaja Järveri peale. Gregor Lutsu poolt Maruhha raamatukogu asutamine ja tema loobumine ametist, lahkumine Maruhhast. Maruhhalaste ebaõnnestunud katsed edasi välja rännata Tuula kubermangu või mujale. (Arvatavasti Järveri kirjutatud) kriitiline ülevaade Maruhha küla elust-olust ja kultuuriseisust, joomisest ja tülitsemisest. Külaelanike raevukas reaktsioon: kooliõpetaja Aumanni (arvatavasti aluseta) süüdistamine kirjutises. Asunduse kooliõpetaja päevaraamatust. Soriküla maajagamise probleemid ja tülid. Sorikülas salaviinamүүja tabamine ja kinnipidamine. Siberi katk Sorikülas. Eesti-Maruhha ja Soriküla ühinemine: Eesti-Maruhha ümberkolimine Soriküla juurde. Maruhha elanike katsed oma kooli sulgeda. Sarlakid Sorikülas: oskamatu kodus arstimine. Eesti-Maruhha uus külavanem J. Põld. Lesknaine Ann O. (Ann Oja?). Mennoiidid: eesti teenija raske elu Põhja-Kaukaasia mennoniitide juures. Varjunime all „El. Brus” on arvatavasti kirjutanud Soriküla kooliõpetaja Juhan Järver (võimalik, et tema saadetud on ka kirjad allkirjaga „—r.”). Varjunime all „X” on arvatavasti (ühe kirja kindlasti) kirjutanud Maruhha kooliõpetaja Mihkel Aumann. Digiteeris A. Aule, kirjaviis muutmata.

Peterburi Teataja (nr. 3), 10. jaanuar 1909, lk. 3

Eesti-Maruhast. Meie küla waimlises elus on edenemist märgata. Ennemalt ei julgenud siin keegi warast ja kelmi tema õige nimega nimetada, kui ta weel kauemat aega oma naha sisse tahtis jääda, aga nüüd on asi selle poolest juba hoopis teine — wargad ja kelmid saawad sagedasti otse awalikult ninanipsu. Paari aasta eest, kui siin wenelane kooliõpetajaks oli, oliwad mõned küla naised weel nii metsikud, et nad keskööl kooliõpetaja korteri kallale tormasiwad, ukсед ning aknad lahti murdsiwad ja sisse tungisiwad, et kooliõpetaja kallal wägiwalda tarwitada. Niisuguste sündmuste korduse eemalhoidmiseks palus kooliõpetaja külawalitsuse poolt abi, kes siis mehe püssiga tema ukse juurde ööseks wahti pidama pani. Kes teab, räägitakse küll, et kooliõpetaja niisugustele sündmustele ise teed walmistas, aga mine tea. Igatahes oli see kõl watu sündmus ja mõjus põrutawalt terve asunduse kõlbluse tunde peale. Nüüd aga, tänu taadile, häbenetakse ikka juba kooliõpetajatgi. Külas on ka juba laulukoor asumas. Suwe pühapäewadel, kui ilus ilm oli, kogusiwad küla rahwas ennast sagedasti kõik kokku ja läksiwad suurel hulgal karjamaale. Seal laulis laulukoor oma laulusi, pillimehed mängisiwad, nooremad tantsisiwad, meie, wanakesed, waatasime wagusi pealt; küll oli kena!

Wana Wõhlu.

Hussõ-Kardonikust. (Kub. maak.) Siin on kohaliku kooliõpetaja hr. J. Järwer'i juhatusel näiteseltskond asumas. Esialgseks harjutuseks on näitemäng „Tuulte pöörises” wõetud. Hr. Järwer'ile peab siin kiitust ütlema, et ta mitte külarahwa maitset, kes alles esimest korda näitemängu näewad, tühjade, mõteta naljamängudega ära ei riku, waid midagi tõsisemat, tuumakamat on walinud. Nii palju, kui esialgsete proowide järele otsustada wõib, näib hr. Järweril näitemängu peale osawust olewat. Jõudu algajale!

Hunspill

Peterburi Teataja (nr. 14), 18. veebruar 1909, lk. 3

Eesti Maruhast (Kubani maalt). Jõulu keskmisel pühal tehti siin kohaliku kooliõpetaja eestwõttel jõulupuud. Koolituba oli ilusasti ehitud. Tagumise seinäärde oli näitelawa tehtud, kus koolilapsed mitu eesti- ja wenekeelset laulu, mõistulugusi, luuletusi ja lastemängu „Leib” ette kandsiwad. Lõpuks laulis ka segakoor mitu ilusat Eesti laulu. Ka naabri küla kooliõpetaja kandis paar pisikest pala ilulugemisena ette. Siinsetele inimestele on kõik niisugused mängud uudisteks. Kuulati tähelepanemisega. Ainult paar wana eite kuuldi

nurisewat, et „pühas kojatantsitawat, sest lastemängus tuli ka tantsu ette. Juurde olgu lisatud, et siinsetes asunduste koolimajades ühtlasi ka jumalateenistust peetakse. Suur tänu kooliõpetajatele waewa nägemise eest! Ehk saame wahest edaspidi umbes selletaolisi pidusi rohkem näha. Inimeste waim ja nuneb tõesti niisuguste lõbustuste järel ja igatseb midagi kõrgemat, olgugi et see igapäewases elus wälja ei paista! —

—Püüdja.—

Päewaleht (nr. 257), 9. november 1909, lk. 2 – arvatavasti *Juhan Järver*

Kaukasia mägiselt maalt. Siinsed kaksikud, niihästi „Hussõ-Kardonika” asundus kui ka tema naaber „Eesti-Maruha”, wõiwad tänawu rõõmsa meelega talwele wastu minna, ehk see senini küll weel ilmunud pole.

Heinasaak oli möödaläinud suwel väga hea. Ja et siinsed elanikud peaaegu ainult rohukaswu küljes. Heinategemise ajal oliwad ilusad kuiwad ilmad, sellepärast saiwad heinad ära tehtud ja kokku koristatud, ilma et nad wihma tilkagi oleksiwad näinud. Ilmad on siin praegu, oktobrikuu lõpul, weel ütlemata ilusad ja soojad. Loodetawasti wõib kari kuni Kadri-päewani weel karjamaal käia, wahel weel kauemgi. Rahwas kosub majanduslikult siin iga aastaga tubliste. Suuremal hulgal elanikkudel on oma niidumasinad, riisumiserehad ja koorelahutajad olemas. Aga et külad raudteest kaugel seisawad (tubliste sada wersata), siis ei too karjasaadused mitte weel nõnda palju sisse kui nad tooma peaksiwad. Ka on üheks halwaks nähtuseks siin see, et maa üleüldine küla omandus on, mida igal kewadel elanikkude wahel uueste jagatakse. Kuid jagamine sünnitab alati pahandusi. Mõned tahawad ainult täiskaswanute meeste hingede wahel jagada, teised üleüldse kõikide olemas olewate meestehingede wahel, kolmandad koguni kõigi küla nimekirjas olewate hingede wahel, olgu ta siis kas mees wõi naine. Ja möödaläinud kewadel jagatigi maa kõikide hingede wahel ära, niihästi mehed, naised kui ka lapsed: igaüks sai ühe suuruse jao. Seega saawad siis „Hussõ-Kardonika” külas ka naised meestega ühewäärilisteks arwatud. Mõned ei olnud niisuguse jaotusega rahul ja kaebasiwad ülemusele, kuid nende kaebtus jäi tähelepanemata ja wastati, et külal maad õigus on nõnda jagada nagu ta ise heaks arwab. Alles hiljuti andsiwad külaelanikud ka Kubanimaa ülemale palwe, et neile luba antaks maad kruntidesse jagada ja igaühele siis oma osa pärisomanduseks anda. Selle peale wastati aga ülemiselt, et Kubanimaa kohta weel niisugust luba pole antud.

Ka rahwa waimline elu edeneb omajagu. Isegi hariduslised pidu-õhtud ei puudu meil siin „Elbrusi” ligidal. Nõnda pandi alles weel hiljuti, 18. oktobril, „Hussõ-Kardonika” külas, kohaliku kooliõpetaja eestwõttel, pidu-õhtu rahwa raamatukogu heaks toime. Pidul laulis naabrikülade ühendatud segakoor, lauludele järgnesiwad ilulugemised ja lõpuks oli näitemäng „Mewsi ema”, mis täiesti rahuloldavalt ette kanti. Ja kui siis lõpetuseks soojade sõnadega kallist

kodumaad meelde tuletati ja üheskoos „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm” lauldi, siis oli meie waimustus peaaegu niisamasugune nagu kodumaalastel minewal suwel Tartu muusikapäewal ehk nagu neil tulewal suwel Tallinna laulupidul olema saab.

Uudiseks meie poolt oleks ka weel seda teatada, et mõned kooliõpetajad ligemas tulewikus Põhja-Kaukaasia Eesti asunduste „laulupäewa” mõtlewad toime panna, millest Põhja-Kaukaasia Eesti asunduste (Hussõ-Kardonika, Eesti-Maruha, Liwonia, Allmäe ja Eesti-Haginski) laulukoorid osa wõtaksiwad. Laulupäew saaks ehk kusagil keskpunktis olema, millest kõige kaugemal olew asundus umbes sada wersta eemal oleks, ja see maa on kaukaslastel, kes kaugete sõitudega harjunud, wäikene asi ära sõita. Ligemal ajal on selles asjas üleüldist kooliõpetajate läbirääkimist oodata. Oleks wäga soowitaw, et see mõte ka teoks tehakse! See tooks juba omajagu waimustust asunikkuude hallisse äripäewasesse elusse.

—weer.

Pealinna Teataja (nr. 21), 24. märts 1910, lk. 3

Eesti-Maruhast (Kaukasiast). Meie küla kooli juures sai käesolewa 1910 aasta algul rahwa raamatukogu asutatud. Raha selleks otstarbeks saadi priitahtlikkude annete kaudu, mida külarahwa käest korjati. Esialgul on raamatuid wiiekümne kolme (53) rubla eest tellitud. Kui siin silmas pidada, et külas ainult 30 perekonda elab, siis peab tunnistama, et nende annetused raamatukogu jaoks sugugi wäikesed ei olnud. Leidus külamehi, kes isegi 3 rubla andsiwad. Kui raamatud külasse jõudsiwad, wiidi nad kõik paari õhtuga lugemiseks laiali ja ei jäänud neid raamatukogu riulile pea ühtegi tolmuma, nagu nad sagedasti kodumaa raamatukogu riulitel tolmuma peawad. Kõik see näitab, et meil Maruhas raamatukogu järele tarwidust tunti ja et heale asjale siin pinda leidis. Ei tahaks siin peatöötegijat nimetamata jätta, kes raamatukogu asutamise juures kõige rohkem waewa on näinud. Nüüdne küla kirjutaja hr. G. Luts on see mees, kes majast majasse käies raamatukogu heaks raha korjas. Tänu temale ka waewa eest, mis mitte tühjalt kaduma ei lähe. Raamatukogus leidub ka uuemat kirjandust, kuna suurem jagu, muidugi, juturaamatuid on.

Maa asjus on meie mehed ka sammu edasi jõudnud, sest möödaläinud suwel mõnedet meie külale sellekohaste mitmekordsete ärdade palwete tõttu kroonu tagawara maast 250 dessätini maad juurde, mis nüüd märtsi kuu algul ka külale tarwitamiseks kätte anti. See maa on küll suuremalt jaolt metsa all, kuid hoolsa töö tõttu wõib temast hea wiljamaa saada. Ainukene wiga on see, et antud maa külast umbes kümme wersta kaugel on ja et ta endisest küla maast teiste külade maade läbi lahutatud on. Et seda wiga parandada, otsustasiwad külamehed asja nii seada, et üks jagu küla elanikka uue maa peale elama asub. Nõnda peab siis meie wäike küla ennast weelgi kaheks poolitama. Kuid

parata ei saa, sest muidu wõib saadud uus maa ehk ka weel kaduma minna, sest nõudjaid ja palujaid on wäga palju.

Nõnda oleme siis waimliselt ja aineliselt natukene kosutust saanud. Soowida oleks, et raamatukogu iga aasta uute raamatute läbi täiendatud saaks.

Wäntaja.

Sakala (nr. 68), 9. august 1910, lk. 2 – *Gregor Luts*

Batalpaschinskist.

„Usu welle” äpardus. 25. juunil sõitnud Pärnu maakonnast Koonga wallast usuweli M. Batalpaschinski linna, kust äri asjus Eesti Maruho asundusesse edasi sõitma pidi. Turu peale jõudes, krapsanud politsenikud teda kinni, teda „kolera külwamises” kahtlustades, sest et tal pudel punast marjawiina taskus olnud, mida „kolera seemneks” arwatud . . .

Mehike olnud suures kimbatuses, sest et ta Wene keelt ei mõistnud. Wiimaks tulnud meele wabrikute omaniku inschener Julius Radikud nimetada, — saadud aru, et wiimases tõlki juhataakse. Kutsutud hra Radik politseisse, kes usuwelle kolera külwaja aust wabastas. M. lasti lahti ja jõudis 28 juunil Eesti Maruho asundusesse, kus praegu oma kimbatuse üle kõneleb. —

G. L.

Pealinna Teataja (nr. 73), 29. september 1910, lk. 3

Kubanimaalt. Siinsed Eesti naabrid, Maruha ja Sori külad, ei taha sugugi üks-teisega wennalikult elada. Peaaegu on alati meestel midagi õiendada. Nüüd on neil tüliõunaks ühine wallamaja. Seni oli see elukas Maruha külas, sest et ennewanasti Maruha küla Sori külast pool suurem oli. Nüüd on aga Sori küla oma elanikkude arwu poolest Maruha külast ees. Sori küla nõuab, et ühine wallamaja saagu Sori külasse ehitatud! Selleks on Soriküla meestel ka kindlad põhjused: Sori küla on suurem kui Maruha küla. Pool Maruha küla maad on weel teisel pool Sori küla. See maatükk lõigati neile alles hiljuti weel kroonu poolt ja on loota, et ligemas tulewikus juba peaaegu pooled Maruha küla elanikud sinna peale elama asuwad. Nii jääks Sori küla keskele. Meie ümbruskonna keskkocht on Selentsuki stanitsa. Seal asub ka postijaoskond. See keskkocht on aga Sori külast kõigest 7 wersta eemal. Tee on ilus ja tasane, kuid Maruhast on sinna mägesi mööda wõntsutades tublisti 15 wersta. Need on Sori külameeste põhjused, mispäraast nad ühist wallamaja enesele soowiwad. Kuna Maruha meestel aga muud midagi ettetuua ei ole kui et wallamaja on seni Maruhas olnud ja peab ka edaspidi Maruhasse jääma. Ja mehed ei taha sugugi järele anda; isegi need mitte, kes teisele poole Sori küla elama

mõtlevad asuda. Paarist „poolkasakust” pimestatud jonniwad mehed ihust ja hingest selle wastu, et ühine wallamaja mitte Sori külasse ei pea saama. Isegi nii kaugetele on asi läinud, et wale „prigowori” ja palwetega walitsuse peale oma kasuks katsutakse mõjuda. Kus õigus enam ei aita, seal tõmmatakse wale platsi! Mehed lubawad ennemini ligidal olewa Wene külaga endid ühendada, aga Sori külasse ei pea mitte ühine wallamaja saama . . . Jonn ja jonn, ilma mõtteta ja mõisteta. Ja see waene wallamajake! See ölest katusega ja mulla põrandaga wilets onikke, nagu jõuka Wiljandimaa mehe sealaut — see ootab ja ootab, et millal puhkusele peaseb. Ka walitsus on oma eeskirjadega selle peale juba oma tähelepanemist juhtinud. Kuid senini kõik asjata. Saab õige näha, millega see kõik wiimaks lõpeb.

Maruhast. Senine kooliõpetaja teatas neil päewil, et tema Tiflisi kooliõpetajate instituti olla sisseastunud. Sellega on maruhalased jällegi ilma kooliõpetajata. Oleks uut tarwis, aga mehed ei tea, kust peale hakata. Ei tea, missugune juhtub kui kuulustähe kutsud! . . . Kui halb, et kooliõpetajate tellimiseks ühtegi wahekohta ei ole. Wana kooliõpetaja käskis selles asjas siin ligidal elawa kellegi loomatohtri poole pöörata, et ehk see teab mingit nõu anda. Kuid mõned arukamad mehed aga arwawad, et siin mitte sugupulli muretsemise asi käsil ei ole, waid kooliõpetaja walimine. Sellepärast ei wõi siin nimetatud loomatohter midagi aidata, küll aga wahest mõni tubli seltskonnategelane, kuid seda ei ole tähendatud isik kahjuks mitte.

—r.

Tallinna Teataja (nr. 205), 19. oktoober 1910, lk. 1

E.T. Warblast. *Saulepist. Kodumaalt kaugetele.* 8. oktoobril lahkus meilt Saulepi-Waiste wallakooliõpetaja hr. M. Aumann ja läks Kaukasiasse (Kubani obl.) Eesti Maruho asundusesse köster-kooliõpetajaks. Selle kuue aasta jooksul, mil hr. Aumann siin töötas, oli tema täielikult rahwa usalduse ja laste armastuse endale wõitnud, oli kui osaw koolimees ja edasipüüdja isik kõigile tuntud, nii et mitmed tema lahkumist tõsiselt kahjatseswad. Lahkumisega kaotas ka Warbla Põllumeesteselts, kelle põhjuskiri kinnitatult tagasi on jõudnud ja lähematel päewadel awada mõeldakse, ühe oma asutajatest-liikmetest.

Pealinna Teataja (nr. 9), 27. oktoober 1910, lk. 3

Kubanimaalt. Husso-Kardonikas on tore [...]selts asumas. Kewadel astusiwad salkkond noorimehi kokku ja tegiwad omawahel kirjaliku lepingu, mille põhjal iga lepingu hing, kes alkoholisi jookisi joob, trahwi pidi maksma: esi-

mesel korral 3 rubla, teisel korral 5 rubla, kolmandal korral 8 rubla. Sellest omawahelisest lepingust kaswas wiimaks „Karskuse seltsi” asutamise mõte wälja. Septembri algul saadeti põhjuskirjad, mis kodumaa karskuse seltside põhjuskirja eeskujul walmistatud, kinnitusele. Senini pole weel wastust tulnud. Asutajaid liikmeid on kaunis koguke ja oleks weel rohkemgi olnud, kuid kahjuks ei wõi alaealised mitte seltsi liikmeks astuda . . .

Seltsi asutajad on kõik enam wähem noorepoolsed. Üks ainukene liige on üle kolmekümne aasta wana. Paljud wanemad mehed kiidawad mõttet küll heaks, aga ise kardawad liikmeks astuda ja wastawad lühidalt: „Ei jõua wiina eest hoida!” Ja nende wastust ei wõi ka mitte imeks panna, kui selle peale tähelepanemist juhtida, et aastat kümme tagasi meie külas pea igas peres kodusel kombel „wa kibedat” walmistati.

Wõib küll rohkem selle üle imestada, et praegune noorsugu täiesti karske on ja wiinawõtjaid nende seas mõni üksik leidub ja seegi ainult harwa, maitsmise kombel.

Kuna seda kõike nüüd arwesse wõtta, siis tuleb tahtmatalt küsimine keele peale: „Kas on meile karskuse seltsi tarwis?” „Kas jõuab tema elada?”

Esimese küsimise peale wõib kahel wiisil wastata: „On” ja „ei ole”. Kui meie sellest waatapunktist kinni peame, et noorsugu karskeks kaswatada ja teda edaspidi ka karskuses hoida ja et seda ülesannet ainult karskuse selts wõib täita, siis wõime küll wastata, et karskuse seltsi tarwis on.

Aga kui meie seda tähele paneme, et noorsugu isegi juba alkoholi eest kõrwale hoiab ja karskusele tõuket peajasjalikult juba kool peab andma, ja kuna alaealised seltsidest eemal peawad jääma ja ainult täisealised liikmeteks wõiwad olla. Aga et meil karskusesoow ainult nooremate seas liigub ja et see soow ka ilma seltsitagi idaneb, siis wõime küll wastata, et meil karskuse seltsi mitte tarwis pole.

Teine küsimus: „Kas jõuab karskuse selts meil elada” langeb küll kohe eitamise alla, kui seda tähele paneme, et wanemad inimesed seltsist eemale hoiawad ja alaealistel liikmeks saamine keelatud on. Liikmete arw jääb väga wäikseks ja selts ei suuda suuremat midagi korda saata . . .

Kuid „seltsi” on siiski tarwis. Kui karskuse selts kõrwale peab jääma, siis peame „hariduse seltsi” asutamise mõtte käsile wõtma. Emb kumb neist praegustes oludes kohasem on ja kummast neist tulu rohkem on, selle üle mõtlen tulewikus asunduste seisukohalt pikemalt kirjutada. Täna olgu ainult nimetada, et meil suureks kahjuks kesk selts puudub, mis üle riigi haruseltsisi wõiks awada. Kui tülikas ja raske on kusagil kõrwalises asunduses iseseiswat seltsi asutada seda teab igauks, kes sellega katset on teinud. Ja kui palju seltsisi ei jää üleüldse sellepärast asutamata.

Peterburi Hariduse seltsil, nagu kuulub, olla küll asunduste jaoskond, kuid ma ei tea kahjuks mitte, kas ta üle riigi wõib haru seltsisi awada, wõi ainult Peterburi kubermangus. Wahest ehk on „Peterburi Teataja” toimetuse nõnda lahke ja teatab seda oma weergudel, see oleks ehk nii mitmele asunikule tähtis.

—r.

Toimetuse tähendus: Sarnane haridus-seltside keskkoh, kellel wõimalik oleks üle laialise Weneriigi haruseltsisi awada, puudub täiesti. Peterburi Eesti Hariduse-selts wõib ainult Peterburi kubermangus haruseltsisi asutada.

Pealinna Teataja (nr. 22), 11. detsember 1910, lk. 3

Soriküla mehed mõtlewad, kui terwit jatkub, tulewal kewadel „wõimüügi” ühisust asutada. Nimetatud ühisuse eesmärgiks oleks terve küla wõi koha peal kokku osta ja siis palgatud woorimehega Pjatigorski linna müügile saata, kus tema eest juba äratellitud kohtades 35—38 kop. naelast maksetakse. Senini ostis wõi keegi ülesostja wenelane ja maksis kõigist 28—30 kop. naelast ja teenis sellega läbisegi rublat kolm puuda pealt. Ühiselt wõi Pjatigorski saatmine wõtaks ehk 25 kop. puuda pealt kulu. Ja sedawiisi wõiksid müüjad oma wõi eest 6—7 kop. naelast enam raha saada kui senini. Tõesti kiiduwäärt mõte. Oleks meie ühistegewuses, mis muidugi wisa edenema on, jällegi samm ettepoole.

Maruchast. Meile tulewad wahel päris isesugused eksemplarid wõersile. Nõnda, näituseks, tuli minewal aastal keegi Pärnumaa palwewend meile oma nutulugusi ettelugema ja laulma. Esiti õitses mehe äri kaunis kenasti, Naised käisiwad paar korda nädalas üheskoos nutmas ja palumas, kuni mehed äratundes, et selleläbi kodused talitused korratumaks jääwad, asjale lõpu tegiwad. Mees, nähes, et palwe asi enam ei õnnesta, ostis omale harmoniku ja hakkas polkasi lööma ning wiina wiskama, mida enne küll wana kuradi töödeks nimetas. Jah, millega mõned weel nüüdselgi ajal äri ajawad! Ja nad leiawad ometi ka weel uskujaid . . .

—r.

Tallinna Teataja (nr. 264), 29. detsember 1910, lk. 2 – wõis olla Gregor Luts

Hussu-Kardoniku asundusest Kubani maalt.

Kallaletormaw ametnik. 5. dets. õhtul oli meil koolimajas näitemängu „Wirr-warr” proowimängimine, mida jõulu ajal kawatseti ette kanda. Korraga tõusis

suur müra ja kära. Kuuldus selgeste, kudas koolimaja seinte pihta teiwastega hoopä anti.

Kui õue mindi asja järele waatama, siis nähti, et seinä taga salgake külamehi oli, kes külawanema abilise T. juhatusel koolimaja seinte pihta teiba hoopisid andsiwad. Selle juures kuuldus aga kirumine, milles koolimajas olijaid riigiwastase koosoleku pidamises süüdistati.

Kui kooliõpetaja J. määratsejaid käskis ära minna, ajas see külamehed weel suuremale wihale. Külawanema abiline T. pani ametimärgi rinda. Kooliõpetaja nägi ära, et waigistamine ei aita ja tuli tülitsejate juurest ära koolimajasse. Mängijad läksiwad ka igamees oma koju.

Hommiikul kutsuti kooliõpetaja ja weel mõned teised näitemängu osalised külawanema abilise juurde, kuhu ka küla kirjutaja L. pidi ilmuma. Wiimast käskis külawanema abiline ülemal tähendatud sündmuse kohta s. o. lubata koosoleku pidamise üle protokollu kirjutada. Et aga kirjutaja L. ka ise näitemängu osaline oli, ütles ta enese sellel põhjusel protokollu kirjutamisest lahti. Lahkumisel pani külawanema abiline oma ametimärgi rinda ja ütles kirjutajale, et ta oma ametist peab lahkuma.

Protokoll jäi aga tegemata ja on praegugi alles tegemata. Asjale on pööre tulnud. Külawanema abiline T. on pika järelemõtlemise tagajärjel otsusele jõudnud, et tema teguwiiis mitte seaduslik ei olnud, ja et tema koolimaja seinte lõhkumise eest seadusliku karistuse alla wõib langeda, et asjale mitte halbu tagajärgesid ei tuleks, on ta juba mitmel korral kooliõpetaja käest käinud oma tegu andeks palumas, et see seda tema ülemusele mitte ei teataks.

Sakala (nr. 1), 4. jaanuar 1911, lk. 2 – *Gregor Luts*

Hussu Kardoniku asundusest, Kuubani maalt.

5 detsembri õhtul oli meil koolimajas näitemängu „Wirrwarr” harjutus, mida Jõulu pühadel omas ja naabri Eesti-Maruha külades mängida kawatsesime.

Kui harjutusega juba alganud olime, tuliwad koolimaja ukse pihta löödawad teiba hoobid kuuldawale, mis seesolijaid hirmsasti ära kohutas ja nendele põhjust arwamiseks andis, et siin mõrtsukatega tegemist on. Mindingi waatama, ja kui üks lahti sai tehtu, jooksid rahurikkujad isikud õue peale, nende hulgas oli, kõikide seesolejate suureks imestuseks, ka külawanema abiline Tõnis Tiks!!

Kui neid wiisakalt palutud saiwad, et nad rahurikkumist järele jätaks ja koolimaja õuest lahkuksiwad, wastasiwad nad seda sõimamisega!

Waewalt saadi mängu harjutamist jätkata, kui korräga akna luukide pihta kiwide ja teiwaste wihma sadama hakkas, mis wäljakannatamata müra ja kola sünnitas. Akna klaasid klirisesiwad, ja seinad wärisiwad, nagu sõda oleks wäljas olnud.

Mis teha? Harjutusele on ka kaugelt tegelasi ilmunud, kellede ilmumised suurte raskuste läbi wõidetud oliwad, ja et niisugused ilmumised ilma iseäraliste raskusteta korduda ei wõi, jäeti sõja müra ja kära tähele panemata ja tehti määratud tööd kuni lõpuni edasi, kus igaüks, peale selle, kui karistaja salk neid koolimaja esikus nõnda ütelda „läbi lipu” lasknud oli, (külawanema abiline Tiks eesotsas ameti märki rinnas kandes) rahulikult oma kodu läksiwad.

Ei lepitud weel sellega, mis tehtud sai, waid nimetatud ametimees Tiks läks suure rutuga Eesti-Maruha külawanema juurde, kes ka ühtlasi meie külas kusaagil peres warul oli, — ja andis üles, et koolimajas kooliõpetajate J. Järweri ja M. Aumanni ja Eesti-Maruha küla kirjutaja G. Lutsu juhatusel politika sihiline koosolek olnud, kus riigiwastaseid asju õiendatud, kuhu aga teda, Tiksi, tema nõudmise peale sisse pole lastud.

Külawanem otsustanud selle asja üsna masinliselt ära: „Homme hommiku wara seda asja uurima, milleks kirjutaja Lutsule ette kirjutagu, et hommiku kell 7 tema abilise erakantseleisse ilmuks.”

Hommiku saawad kooliõpetajad Järwer ja Aumann kutse-sedelita läbi suure ametniku Tiksi „erakantseleisse” kutsutud, kuna kirjutaja Luts suure pika eeskirjaga. Asja osalisi woolab iga nelja tuule poolt külawanema abilise „erakantselei poole”, mis oma wälimuse poolest palju wiletsam on, kui kodumaa sea laudad.

Asja osalised oliwad pea kõik juba kokku kogunud. Küla kirjutaja Luts sai ülewalmimised kõrgeametniku Tiksi poolt tähendatud koosoleku pidamise asja kohta protokoll kirjutamisele kohustatud, mida see aga meelega tegemata jättis, kõrget ametnikku kõige asja osalistega (umbes 50), tema „erakantseleisse” jättes, sealt lahkus.

Protokoll jäi tegemata, on praegust ja jääbki tegemata, sest et nimetatud suur ametnik Tiks arusaamisele on jõudnud, et tema oma teguwiisi suure wastutamisega wastutama peab. On juba paaril korral kooliõpetaja Järweri palwel käinud, et see asja ülemusele ette ei kannaks, temale, kui wiina läbi eksinule ja teiste kaaslaste poolt selleks awateletud, andeks annaks.

Nii jääb siis see suur „politika protsess”, kus ligi 50 asja osalist on, pidamata, mille üle ametnikud, kes seda asja arutama oleks pidanud, aina rõõmustada wõiwad.

Kubanimaalt.

Maruhast. „*Usu weli*” Hans *Martin*, kes meie asunduses mõnda aega missiooni tööd tegi, ära nähes, et ta töö siin Kaukasias, asunikkude keskel, suurt wilja ei kannu ja ka edaspidi selle peale loota ei wõi, wiskas käega ja walis omale kogni isewärki elukutse, mis kutsutakse „scheft”. Ostis siit omale jõudumööda 45 rebase nahka 292 rubla wäärtuses ja sõitis nendega minewal nädalal ära kodumaale, Pärnu linna ja sealt, kui nahad müüdnud saawad — oma sündimise paika — Koonga walda.

G. Luts

Peterburi Teataja (nr. 11), 9. veebruar 1911, lk. 3

Kubani maalt. *Hussu-Kardonikust.* Meie küla kooliõpetaja herra Järweri terwise peale jõudsiwad kohalikud elanikud oma kiusaka olekuga nii palju mõjuda, et mehike nende päewade sees siit Tartu närwikliinikusse arstimisele sõitma pidi, omal kulul enda asemele asemikku palgates.

Waewalt sai hra Järwer külale selga pöörata, kui külas juba ähwardawalt kõneldi: „Ei oleks ta nüüd ära sõitnud, oleks püssikuul ta eluküündla kustutanud”.

Arukamad mehed tunnewad hra Järweri kui tõsist — tublit koolimeest ja seltskonna tegelast, ja püüawad tema eest alati wälja astuda, kuid kahjuks on tagurliste partei suurem, kes kõik oma alla matab!

Põhjuseks, miks hra Järwer paljude külameeste wiha alla langes, oli see ajalugu, et ta Jõulu eel koolimajasse näitemängu harjutusele purjus külawanema abilist ei lasknud, mil põhjusel siis suur politika-protsess algama pidi, mille kohta ka Eesti ajalehed „Sakala” ja „Meie Kodumaa” No 1 ja „Tallinna Uudised” No 230 pikema sõnume tõiwad.

Jah, pimedus wõtab meie waikses Kaukasias loodusrikkas külakeses laialt maad!

Minewa aastal sai kooliõpetaja hra Järweri agaral tegewusel meie külas karskuseselts „Elbrus” elule kutsutud. Põhjuskiri seati normal-põhjuskirja järel kokku ja saadeti kinnitamisele. Waheajal, kui põhjuskirja kinnitati, jõudsiwad karskusewastased karsklaste-seltsi liikmete keskel häwitamise tööga nii kaugele, et wiimased peale mõne, kõik karskust boikoterima hakkasiwad, endid seltsist ära ütlesiwad, noort seltsi surmasängi paigutades. Kah samm kultura poole!

—s—

Maruhast. Käesolewa aasta tulude ja kulude eelarwe tegemisel palus küla kirjutaja hra G. Luts wolikogu, et see tema palga summat sedawõrd ümar-

daks, et sajad täis saaks. See summa oli tõesti väga väike, ainult 20 rubla, aga siiski ei leidnud wolikogu wõimalikuks seda täita, küll aga 30 rbl. wõrra vähendada!

Peale selle ütles herra Luts end kirjutaja ametist lahti mitte just 30 rbl. pärast, waid teistel põhjustel.

—S—

Tallinna Teataja (nr. 67), 23. märts 1911, lk. 2

§. Kubanimaalt (Maruhast). Palga tõstmine. Hiljuti kirjutas kohalik ülemus Eesti-Maruha küla walitsusele ette, et 1. jaanuarist ühendatud Eesti-Maruha ja Hussu-Kardoniku külad oma külade kooliõpetajatele endise 40 rbl. lisapalga asemel 269 rbl. aastas peawad maksma. Ühtlasi anti ka teada, et ka kroonu omalt poolt kummagi kooliõpetaja aasta palga 360 rbl. pealt 1. jaanuarist 420 rbl. peale tõstab.

Senini maksiwad külamehed kooliõpetajate palgad kõige parema tahtmisega ära ja andsiwad ka kooliõpetajatele heade meeste poolest oma ühist küla-maad tarwitada.

Nimetatud palga kõrgendamise eeskiri oli nende päewade sees Eesti-Maruha küla walitsuse majas, mõlemate külade ühendatud wolikogu käes arutada. Arutati asja ühel meel, kuid hallikat, kust nimetatud summat saada, ei jõutud üles leida. Wiimaks tehti otsuseks: Kroonu käest kummagi kooliõpetaja lisa-palgaks 200 rbl. igaaastast abiraha paluda. Ühtlasi lisati ka juurde, et sellel puhul, kui abiraha ei anta, oeab mõlemate külade koolid kinni pandama. Wiimast otsust tuleks küll tõsiselt hukka mõista ja tahtmatalt küsida: Kas meie rahwas siis tõeste haridusest nii wähe oskab lugu pidada!

§. Haua-kõnesid ei tohi pidada. Nende päewade sees pidas Maruha küla kirjutaja hr. G. Luts kellegi küla peremehe matmisel hauakõne, kus ka muu seas lahkunud suguwennast kui ausast ja lugupeetud mehest jutustas.

See aga ei olnud mõne üksiku puruwanameelse külamehele sugugi meelt mööda. Sellel põhjusel hakati Lutsu nimetatud kõnepidamise pärast õige tubliste süüdistama.

Pika nõupidamise peale jõuti otsusele, et kõnesid ainult waimulikud mehed pidada wõiwad, kuna aga hr. Luts kui külakirjutaja, seega siis ilmalik inimene, sugugi hauakõnesid pidada ei tohi. Sellepärast tuleb ta kohtulikule wastutusele wõtta.

Asjata murrwad mehed küsimuse kallal, kuhu kohtusse kaewata, oma päid. Wiimaks leidsiwad nad ka omale külameeste hulgast seadusetundja, kes selles kindlas arwamises on, et nimetatud asi „Superti” kohtu mõistmise alla käib. Kahjuks ei teata aga selle kohtu adressi. Kaebtus peab juba nii kauaks

kohtu kätte andmata jäema, kuni kodumaalt mõne kirikusaksa käest tähendatud kohtu adress muretsetakse.

Arukamad külamehed on mitmel korral külawalitsuse koosolekul tähendatud asjas herra Lutsu eest välja astunud, kuid kahjuks on see asi igakord nii võrt waenuliseks läinud, et sellega ikkagi lõpule ei jõutud.

Päevaleht (nr.74), 1. aprill 1911, lk. 2

Eesti asundustest Kaukasias.

Maruho-asundusest. Wallamaja on halatsemisewäärilises seisukorras. Ta on wana, juba upakile wajunud hoone. Katus on mädanenud. Aknaruutude aset täidawad osalt lauatükid. Wälimuse järele otsustades wõib teda wanaks saunaks pidada, kui mitte silt ei tunnistaks, et see wallamaja on. Sisemus pakub weel kurwemat pilti. Ahi on lagunenud, kütmise ajal tungib suits igast praost välja, mille kohta tahmaga kaetud lagi ja seinad tunnistust annawad. Seinapalkide wahelt puhub tuul wabalt sisse, mis läbi wallamaja waht, wanamees, palju kannatada saab, iseäranis talwe ajal. Külamehed ütlewad, et neil maja kohendamiseks aega ja raha ei olewat. Nad häwitawad alkoholi ja käiwad üksteisega kibedasti kohut.

Hiljuti pani kohalik kooliõpetaja külameestele ette, raha kokku panna ja koolimajasse harmonium muretseda, et lastele laulmist saaks õpetada. Peaagu kõik oliwad selle wastu. Seda ei olewat sugugi tarwis. Arwasiwad paremaks, selle raha eest mõne hea peatäie wiina osta.

Salakõrtsid ajawad kartmatalt oma äri. 35 perekonnalises asunduses on neid 5—6. Hiljuti toimetas külawanem ühe salakõrtsi pidaja — kes wiina eest kõikisugu majakraami wastu wõttis — kohtu kätte. Sellega soetas ta omale palju wihamahi, nõnda et mees naha eest päris hirmu peab tundma.

Hussõ-Kardoniku asunduses (Kubanimaal) ei ole lugu parem. Karskuse- ja põllumeesteselts läksiwad siin hingusele, enne kui nad tegewust oleks saanud alustadagi, sest et palju wastutöötajaid oli. Langenud seltside waretetele ärkas uus selts, keda tema sihi järgi otsustades „kiasajateseltsiks” wõiks nimetada. Praegu on sellel seltsil nähtawaste ülesandeks kohalikku kooliõpetajat, herra Järwerit, keda arusaajamad mehed kui tõsist koolimeest tunnawad, ametist tagandada. Mispärast? Sellepärast et herra Järwer 60 rublale, mis ta küla käest teenija palgaks, walgustuseks ja kantselei kuludeks saab, 40 rubla lisa palus; sellega ei olnud hulk mehi sugugi peri. Nad saatsiwad rahwakoolide direktorile kaebtusekirja, et herra Järwer koolilastega wäga jämedalt ümber käiwat, neid pekswat ja sõimawat ja palusiwad teda ametist lahti lasta. Wastust selle peale ei ole weel tulnud, aga loodame et see kaebtus, mis sugugi tõe põhja peal ei seisa, tagajärjeta jääb.

Sarnased walekaebtused on siin harilikud nähtused. Mõni aasta enamalt saadeti siit kooliõpetaja hr. Fr. Kõiw salakaebtuste läbi kooliwalitsuse poolt ära, ehk tal küll milleski süüdi ei olnud.

—a—

Peterburi Teataja (nr. 40), 25. mai 1911, lk. 3 – arvatavasti Juhan Järver

Eesti-Maruchast. 4. aprillil lahkus siit küla kirjutaja G. Luts ja asus siia ligidale Liwoonia Eesti asundusesse sellesama ameti peale.

Hra Luts täitis oma ametikohuseid ausasti ja korralikult. Kui minewal suwel siis karskuse-seltsi ja pärast poole põllumeeste-seltsi taheti asutada, siis oli hra Luts üks tegewamatest eestwõtjatest. Kuid jäädawa mälestuse on tema sellega Maruchasse järele jätnud, et ta sinna *raamatukogu* asutas.

Ta käis küla läbi perest-peresse ja korjas raamatukogu heaks raha, ehk küll teda nii mitmestki perest sõimates wälja aeti, üteldes, et niisuguse narruse peale, nagu raamatukogu on, raha keegi mõistlik inimene ei andwat. Raha saadi 50 rubla ümber kokku ja pandi raamatukogule kindel alus. Kuid tänu asemele ajasiwad jonnakad maruchalased asja nõnda kaugele, et hra Luts lahkuma pidi. Ja kui ta lahkus, siis ei tahtnud talumehed wiimase kuu palka talle wälja makstagi, waid pildusiwad teda sõimu sõnadega ja ähwardasiwad rusikatega. Nõnda on see ikka senini siin olnud ja nõnda saab ta ka edaspidi olema. Hra Luts oli siin esimene eestlane kirjutaja, ja wististi jääb tema ka wiimaseks. Wilets palgaolu ja omawaheline nägelemine ei saa wististi kodumaalt enam kedagi siia meelitama.

— Maikuu hakatusel sõitsiwad siit mõned mehed *Kaluga* kubermangu maad waatama, mida seal põllupanga abiga müüdawat. Mehed rääkisiwad, et kui seal sündsat maad ei leidu, siis lubasiwad nad edasi sõita Tula ja Orlowi kubermangu. Kuna Maruchas maad wäga wähe on, siis oleks muidugi soowitaw, et mõned perekonnad wäljarändaksiwad. Kuid küsitaw on, kuipalju niisugusi tõsiseid wäljarändajaid siit leidub. Senini on nii mitmedki wäljarändanud, aga mõne aja pärast jälle Maruchasse tagasi pööranud. Kui küsid, mis pärast? Siis wastawad: „Raske!” Marucha mehed on harjunud rohkem aega kergelt mööda saatma, kui tööd tehes, sellepärast ei taha ümberkolimisest suurt midagi wälja tulla. Kuna Maruchas ainult karjapidamisest elatakse, siis on mehed põllutööle täitsa harjumata ja loewad seda kole raskeks. Seekord läksiwad küll rohkem tõsisemad töömehed waatama, saab kuulda, mis uudist nad toowad. Kas tuleb ümberkolimine, wõi jääb jällegi kõik wana wiisi. Kuid wilets on see elujärg tõesti siin ja nooremad mehed peaksiwad ometi kuidagi wiisi seda parandada püüdma.

El. Brus.

Peterburi Teataja (nr. 41), 28. mai 1911, lk. 3 – arvatavasti Juhan Järver

Kubanimaalt. Eesti Marucha asundusest. Ligi nelikümmend aastad on juba sellest ajast mööda, kui Kubanimaal lõunapoolsele serwale, lumemägede ligidale „Eesti-Marucha” küla asutati. Asutajad oliwad muidugi kodumaalt wäljandrändajad.

Mis neid aga nii wäga kaugemale mägedesse ajas, see on otse arusaamata, kuna sel ajal lagedal head maad küllalt saadawal oli. Korra arwas keegi naljahammast sellekohta järgmist: „Kodumaal lolliks piinatud mõisa moonamees tormas hullust peast seni edasi, kuni järsud mäed temale tee kinni paniwad. Jooksis seni, kuni peaga wastu kaljumäge lõi; siis pidi ta muidugi seisma jääma.”

Tõesti suure wea on asujad selkorral teinud, sest koht, kuhu nad asusiwad, on põlluharijatele täitsa kõlbmata. Järsud kõrged mäed ja suured sügawad orud. Suurem jagu maad ei kõlba heinamaakski; põllumaast pole juttugi. Ka linnad ja raudtee on kaugel; üle saja wersta.

See kõik ja Wene hingemaa süsteem on selleks kaasamõjunud, et Marucha eestlastest ajajooksul, teiste Põhja-Kaukaasia Eesti asunikudega wõrreldes, Kaukasia „setud” on saanud. Seda on küll walus wälja ütelda, aga tõsi ta on.

Waatame kõige pealt selle Eesti asunduse wälimust, siis paistab meile kohe kurb ja ühtlasi wilets pilt silmi. Eemalt waadates ei taha sugugi uskuda, et see pisikeste ja lagunenenud wiletsa wälimusega onnide kogu eestlaste küla on. Arwad kellegi karjakaswataja hooletusse jäetud looma warjualuste ja sealautade kogu olewad. Pisikesed, õlekatusega kaetud, seest ja wäljaspidi sawitatud hurtsikud — need on Marucha peremeeste elumajad. Ka seespool ei näe silm paremat pilti. Põrand on mullast, aknad pisikesed ja pesemata, toaseinad madalad ja mustad, ruum wäikene. Põrandaid katab alati paks muda kord. Toakraamiks ei ole muud kui woodi, wärwimata laud ja pik pink, mis seinä ääres seisab. Et kõik toimetused ja talitused ühes ja sellessamas toas tehakse, siis on ka õhk niisugune, et tuppa minnes aegsasti nina kinni peab toppima.

Süüakse weel isa-isa wiisi käpuga. Nuge, kahwleid ega taldrekuid ei pruugita; ka pidudel mitte. Isegi sõrmeotsade raswast äralakkumine pärast söömist on seal mooduks.

Majad on kohendamata ja parandamata. Katused on lagunenenud, aiad mahalangenenud ja ukсед seisawad ripakili. Peremees magab parema meelega ahju peal, kui et ta oma maja kohendab. Laiskus on päris moodi asi, iseäranis meeste juures. Töötegemist põlatakse ja peetakse häbi asjaks.

Rohkem aega kulub wedelemise peale ära, kui töötamiseks. Elatakse karjapidamisest. Kolm-neli lehma peawad terve pere ülespidama. Karja eest ei hoolitseta. Loomadele ei ehitata kuurialuseidgi ja mõnedel wiibiwad nad päris lageda taewa all ka talwelgi.

Isekeskis elavad asunikud alati tülis ja riius. Kõigesuuremad riiu kohad on muidugi külakoosolekud. Seal walitseb weel niisugune kord, et kellel tubli rusik ja hea kõri on, see saab alati õiguse. Wargused ja teised kuriteod mae-takse kõik oma wahel maha. Ükski ei julge teisi ülesanda, sest et teise kätte-maksmist kardab. Joomine on õitswal järjel ja isegi salawiinakauplused töö-tawad. Joodakse koledasti. Purjus peaga tulewad muidugi lahingu löömised.

Ka toores ja metsik on asunik. Kui ta teel wenelasega kokku puutub, siis peab wiimane temale alati teed andma. Kui ta seda ei tee, siis kihutab teda eestlane kohe kraawi. Igal esmaspäewal käiwad asunikud Selentsuki stanitsas turul, olgugi et neil sinna suurt midagi wiia ei ole, ega ka tuua. Käiakse joomas. Kainelt palju juba keegi koju ei tule. Joodakse wiimane kui kopik ära. Enne-mine oldakse ilma leiwata, aga wiina peab saama.

Riides käiwad asunikud kaunis wiltsalt. Mehed kannawad kodukoetuid jä-medaid musta ehk hallikarwa riideid, mis halwasti ömmeldud. Naistel on suu-remal jaol odawad sitsi riided, ilma ühegi moodu ja plaanita, nagu keegi kok-ku mõistab nõeluda.

Kodumaaga asunikkudel ühtegi waimlist sidet ei ole. Ta teab kodumaast üle-üldse wähe. Tema arwamise järel elawad kodumaal ainult kehwad mõisa moonakad ja talu popsid, kes rasked tööd peawad tegema ja seal juures näl-gima. Asunik tunneb kodumaad niisugusena, nagu see wiiskümmend aastad tagasi oli ja sellepärast arwabb ta ennast kodumaa wennast weel ees olewat, niiheasti majandusliselt, kui ka haridusliselt. Neil ei ole ka sellepärast kodu-maa kohta mingit lugupidamist.

Naabrirahwas ja kohane ülemus tunnawad asunikkusi kui jonnakat, laiska ja kehwat rahwast. Nende otsus eestlaste kohta on sellepärast wäga halb.

Niisama kui asunikkude majandusline järg, on ka nende waimline seisukord õige wiltsal järjel. Ajalehta loetakse õige wähe, kõigest paar eksemplari ter-we küla kohta ja needgi aiaäärsed lehed, ning tellitakse neid rohkem moodu pärast, kui et nende järel tarwidust tuntakse. Rohkem kui pool asunikka ei mõista lugeda ega kirjutada; nende lugemine on waewaline, weerimine ja kirjutamine — oma nime wiltsalt paberile kriipsutamine.

Mõni aasta tagasi pandi walitsuse poolt kool käima. Kroonu maksab kooli-õpetajale palga. Küla peab ainult muud pisemad kulud kandma, kuid ka seda tõrguwad mehed täitmast. Ja kui sel aastal kooliwalitsuse poolt nõuti, et küla oma kohustusi kooli wastu peab truusti täitma ja neid weel natukene ka juur-de lisati, siis otsustasiwad külamehed nõuda, et kool kinni pandaks, sest seda ei olewat neile tarwiski. Hariduse kasu ei tunta weel. Terwes külas ei ole ainustki meest leida, kelle haridus üle külakooli programmi ulataks. Igasugu-sed hariduslised löbud puuduwad. Tuntakse löbu ainult wiinast ja kisklemi-sest.

Meel läheb üsna haledaks, kui seda pimedust ja waimuwaesust näed, mis siin walitseb. Õigus ja kõlblus on kadunud. Langenud, liiga madalale langenud on need suguwennad siin! Ka keele sees on juba hulk Wene keele sõnu, riided walmistatakse wenelaste moodi järele; särki kantakse peal pool püksta. Mus-

tus wõtab igal pool maad. Laiskus, waesus, rumalus, mustus, toorus, jonnakus ja joomins — need kõik õitsewad lopsakalt.

Mis on neist suguwendadest tulewikus loota? Wastus on kerge ülesleida: „nad on Eesti rahwale kadunud!” Kahju küll, aga teha ei ole siin midagi. Eestis setude hulk kaswab alatasa ja sellepärast ei wõi ka Kaukasia neist ilma jääda. Annaks Jumal, etugu teistes asundustes parem oleks . . .

El. Brus.

Päevaleht (nr. 150), 7. juuli 1911, lk. 2. Sama kirjutis ilmus ilma allkirjata ka ajalehes „Peterburi Teataja” (nr. 52), 9. juuli 1911, lk. 3.

Marucho Eesti asundusest. (Kubanimaal.) Kui wähe Marucho mehed awalikku arwustust kannatawad, näitab järgmine lugu:

Hiljuti ilmus „Peterburi Teatajas” Marucho asunduse üle pikem kirjeldus, milles asunikude majanduslist ja waimlist elu selgetes joontes kujutati. Kui Marucho elanikud sellest kirjeldusest teada oliwad saanud, saatis külawanem naabri-asundusesse Husso-Kardonikusse oma abilise kümnikuga käsu tähen-datud kirjeldusest omale wiibimata ära kirja saata. Wallamaja juurde kogus terve küla kokku, kui kümnik lehega kohale jõudis. Külawanem luges tüki kõigile waljuste ette. Kuulajate seas tõusis suur kära, milles naised kõige tähtsamat osa etendasiwad.

Kui esimene wihahoog mööda oli läinud, hakati harutama, kes tüki on kirju-tanud. Arwati, et seda kooliõpetaja hr. Aumann on teinud. Mindi koolimaja juurde, sõimati ja loobiti kiwidega koolimaja seinte pihta. Hirmunult ilmus kooliõpetaja ukse peale. Wihane sõnaderahe wõttis teda wastu. Wähe rahuli-semaks jäiwad mehed, kui kooliõpetaja kõige alandlikumalt seletas, et tema seda kirjatükki mitte ei ole kirjutanud ja sellepärast ennast rahule palus jätta. Uueste kogusiwadki mehed wallamajasse kokku, kus otsuseks tehti „Peterbu-ri Teataja” toimetusesse protokoll saata ja nõuda, et sealt isik, kes tüki on kirjutanud, wälja antaks, et teda kohtulikule wastutusele saaks wõtta. Mõned nodikamad mehed kawatsesiwad weel hr. Aumanni ja naabriküla Husso-Kardoniku kooliõpetajat hr. Järwerit, keda ka asjast arwati teadwat, mõnes ajalehes tubliste „tõmmata”. Et aga kummagist asundusest meest ei leitud, kes „tõmbamisetüki” oleks kirjutanud, siis jäi see nõu korda saatamata.

Keegi.

Peterburi Teataja (nr. 56), 23. juuli 1911, lk. 2 – *arvatavasti Juhan Järver. Järgneva teksti faktitruuduses ei saa päris kindel olla; tegu võib olla jõulueelse näitemänguharjutuse sündmuste kirjanduslikult muudetud versiooniga (vt. eespool).*

Asunduse kooliõpetaja päewaraamatust.

„Oh mina waene werrekene
Warjamata wõsukene . . .”

23. mai . . .

Oh sina püha Jumal küll! Weel praegu lõdisewad lõuad ja püksid sõeluwad püülid. See oli alles saun, mis mina nüüd sain. Selg on sinine, kõik muhkudes, sääred kipitawad ja minu nägu on nõnda ära kriimustatud, et ma ennast isegi enam ära ei tunne. Minu riided on lõhki kistud. Kuuel pole käiseid ega hõlm-asi olemaski ja säärikutest on ainult weel neli riideriba järele jäänud, mis niude kohalt alla ripuwad . . .

Armuta on nad mind peksnud. Mu pea walutab, nägu kipitab ka kõik ihu on ülesse paistetanud. Mis kurja olen ma ometi teinud, et mind nõnda haledasti pekseti?

Ma jutustan selle asjaloo siin sõna-sõnalt ära, siis otsustage igauks ise, kas ma olen niisugust peksu ärateeninud, wõi olen ma ilmasüüta kannataja.

Eila oli pühapäew ja meie harjutasime koolimajas näitemängu ja laulusi, et Nelipühiks pidu toime panna. Et külarahwas meid mitte segama ei tuleks, keerasin mina koolimaja ukseid lukku. Õhtul käisiwad mitmedki uudishimulikud ukse taga kloppimas, aga mina ei lasknud neid mitte sisse mängijaid segama. Selsamal ajal oliwad koolimaja ligidal olewas peres warrud. Mind paluti ka sinna, aga ma ei saanud mitte minna, sest et näitemängu- ja lauluharjutus käsil oli. Selle üle saiwad aga külamehed väga wihaseks ja iseäranis külawanem, kes soowis, et mina tema seltsis alati jooks . . . Ja kui nüüd need mõned, kes ukse taga kloppimas käisiwad, külawanemale ära rääkisiwad, et neid mitte sisse ei lasta, siis arwas külawanem paraja aja tulnud olewat, et kooliõpetaja kallal oma wiha kustutada. Ta wõttis suure hulga külamehi kaasa ja tormas nendega koolimajasse, et näitemängu- ja lauluharjutajaid mine-ma kihutada ja kooliõpetajat tublisti läbi sõimata . . .

Meie, kes koolimajas wiibisime, ei teadnud sellest midagi. Häkitselt oli väljas suurt kära ja müra kuulda. Selle järele põrutati kõwasti wastu ust ja keegi kiskas koleda healega:

„Uks lahti!”

Meie ehmatasime ära ja ei teadnud, mis nüüd õige peale hakata. Ja enne kui meist keegi weel heasti aru oleks saanud, mis see kõik tähendab, anti neliwiis tugewat hoopu ukse pihta ja see langes sisse . . .

Kohe tormas suur kari mehi koolimajasse, külawanem eesotsas.

„Mis koosolekut teie saatananäod õige siin peate?” käratas külawanem.

„Meie harjutasime näitemängu ja laulusi, nagu isegi juba teate”, vastasin mina alandlikult.

„Ah sina, krants! Wõi sina tuled minule otsekohe suu sisse waletama. Mis näitemängu harjutamine see õige on, kui ukсед lukku pannakse? Mehed, siduge kooliõpetaja kinni ja wiige wallamajasse! Mina kirjutan teiste nimed ülesse ja tahan homme asja kohta protokollu teha . . .”

„Palun, austatud külawanem, meie ei ole ju midagi kurja teinud. Mispärast siis seotakse mind kinni ja tahetakse protokollu teha?” palusin mina.

„Suu pea! Kas arwate, et mina ei tea, et siin riigiwastane koosolek toime pandi. Ja sina oled see peajuht . . . Mehed, mis teie weel ootate, siduge kooliõpetaja kinni!” hüüdis külawanem käskiwalt.

Kohe asusiwad külamehed minu kallale. Mind tõugati ühest kohast teise, minu riided kisti lõhki ja rusikahoopisi jagati igast küljest. Sain koledal kombel peksta. Küll palun, aga seda ei pannud ükski tähele. Nad kõik kisendasiwad: „Andke sunnike, nõnda et ta mäletab!”

Wiimaks kui mul suust ja ninast palju werd hakkas wälja woolama, ütles külawanem, et peksust küllalt juba saawat. Selle peale seoti minu käed kõwasti seljataha kinni ja aeti meeste wahel wallamajasse. Tee peal anti jällegi tublisti. Wallamaja eeskojas õiendati weel üle ja siis wisati mind pimedasse wangikongi. Seal pidin ma paljua põranda peal kinniseotud kätega terwe öö lamama. Mu ihu wäriseb, kui selle hirmsa walu peale mõtlen, mis ma seal kannatama pidin. Oleksin ennem omale otsa teinud, kui et niisuugst piina kannatada, aga see oli wõimata.

Alles hommikul, kui päikene juba suures kõrguses seises, tuli wahimees ja peastis mind köidikutest lahti. Siis wiidi mind külawanema ette. See waatas tüki aega wihaselts minu otsa ja ütles siis kalgilt:

„Ma jätan selle asja weel seekord nõndasamuti. Aga kui sa tulewikus weel niisugusi koosolekuid toime paned, siis sa näed, mis ma teen!”

„Aga külawanem, kas ma siis näitemängu ega laulusi enam harjutada ei tohi?” küsisin mina.

„Kõige pealt on tarwis oma külawanemat austada! Seda pea alati meeles . . . Ja nüüd wõid sa minna. See on sinule esimeseks õpetuseks. Kui sa tulewikus ennast ei paranda, saad weel rohkem!”

Mina ei julgenud selle peale enam sõnakestki lausuda ja tuigerdasin ära koolimajasse . . .

Ja siin ma nüüd olen, pool sandiks peksetud ja lõhutud riietega! . . . Ja mis on siis mu süüd? Tahtsin rahwa waimuelu tõsta — tahtsin piduõhtut toime panna ja harjutasin selleks näitemängu ja laulusi — ja selle eest pekseti mind läbi!..

Niisugune on see asunduse kooliõpetaja elu!..

Kel kõrwad on kuulda see kuulgu!..

El. Brus.

Peterburi Teataja (nr. 56), 23. juuli 1911, lk. 3 – *arvatavasti Juhan Järver*

Maruchast (Kubanimaal). Möödaläinud kewadel hõiskasiwad Marucha mehed kõigest kõrist:

„Wenemaale wirutagem, seal meil isamaa! Tuulamaale sirutagem, seal meil pärismaa!”

Asi oli juba nõnda keemas ja keerlemas, et pea terve Marucha küla väljarändama pidi, ära Tuula kubermangu. Seesugune väljarändamisehimu tõusis meestes kellegi hra Martinsoni mesimagusate kuulutuste peale. Nimetatud herra kuulutas ajalehtedes, et tema Tuula ja Kaluga kubermangudes põllupanga abiga õige head ja odawat maad müüb.

Seesugune kuulutus ei annud Marucha meestele enne rahu, kuni neli-wiis meest maad vaatama sõitsiwad. Sõit oli muidugi $\frac{1}{4}$ hinnaga. Paari nädala pärast tuliwad mehed tagasi ja hõiskasiwad päris rõemu pärast. Neile näidatud Tuula linna ligidal maad, mis päris piima ja mett jookseb! Ja hind ka päris odaw, 125 rbl. põllumaa tiin ja mets — 250 rbl. tiin. Kuid metsa eest makswat neile waheltkauplejad 500 r. tiinust. Nõnda et kui metsa ära müüd, siis on põllumaa peaaegu päris muidu käes ja raha jääb weel ülegi. Läbisegi ostes makswat maa 200 rbl. tiin.

„Oh seda elu ja õnne!
Oh seda pidu ja põlwe!”

Kes niisuguste tingimistega enam Marucha mägedesse tahab jääda! „Tuulasse, Tuulasse! Meie kõik rändame Tuulasse!”

Ja maad sealt küllalt saada, terve 1000 tiinu. Kuid egas Marucha mehed nõnda ülepeakaela ei tormagi. Nad tingiwad maa hinda weel allagi. Ja wastus tuleb, et tulge kohe ja wõtke maa ära, sest Kubanimaal eestlastele müüdakse see maa 150 rbl. läbisegi tiin. Kohe sõidawad uued mehed välja, et maa üle kindlat kaupa teha. Seekord läheb juba rohkem mehi, terwelt 7—8 meest.

Mehed sõidawad Tuulasse. Ootawad seal paar päewa hra Martinsoni. Wiimati ilmub ka wiimane ja seletab, et ta maad ikkagi alla 200 r. tiin müüa ei wõi, peremees ei lubawat ja põllupank ka paraku ei andwat rohkem maa peale, kui 100 r. tiinust. Kui mehed peale käinud ja küsinud, mispärast neid niiviisi petetakse, wastanud hra Martinson, et see maa olewat juba ära müüdüd, kuid temal olla Kaluga kubermangus eestlaste tarwis palju paremat maad. Mehed sõitnud Kaluga kubermangu. Kuid seal maa halb ja hind kallis. Nõutakse läbisegi 180 rbl. tiinust. Põllupank wõtab kõigest 100 r. tiinu eest omale, seega waheltmaks liiga suur. Mehed tuliwad tühjalt tagasi. Mehed nukrad: päewad wiidetud, raha raisatud, aga kasu mitte kopika eest. Ja väljarändamine mo-

kas. Esimesed mehed maksnud isegi paarsada rubla käsirahaks sisse. Mehed kardawad, et sellestki ilma jääwad. Ja kui sellegi tagasi saawad, aga reisiraha ja ärawiidetud päewad!..

Ei ole nüüd enam maruchalastel lusti laulda:

„Oh seda elu ja õnne!”

waid nüüd lauldakse:

„Millal maksan reisi wõlad!..”

Kuid päris asjata pole ometigi maruchalaste waew ja kulu jäänud, vähemalt on nemad sellest õpetust saanud, et

„Ära usu hundi juttu
Hundil on need hullud jutud!”

Ja seesugune õpetus wõib wahel päris suurt kasu tuua . . .

Maikuu lõpul tegiwad Marucha mehed „prigowori”, millega nemad maad lahku paluwad, ja igale mehe hingele ühepalju määravad. Seega on siis maruchalaste maalahutamise „prigowor” palju õiglasemalt tehtud, kui naabruses olewa Husso-Kardonika meeste „prigowor” sellessamas asjas. Annaks taewas, et maruchalaste soow peagi täide läheks!..

El. Brus.

Peterburi Teataja (nr. 57), 27. juuli 1911, lk. 3 – arvatavasti Juhan Järver

Husso-Kardonikast (Kubanimaal). Siinsetele meestele teeb igaaastane maajagamine suurt peawalu. Jagatakse teist iga aasta ise wiisi, aga millaski ei saa tema korralikult jagatud. Kord jagatakse maa kõikide hingede wahel ühetaholiselt ära, olgu tema siis mees wõi naine, suur ehk wäikene; igaüks saab omale osa. Tuleb aga teine aasta, siis see kord enam ei aita. Tarwis maa ainult meeste hingede wahel ära jagada. Kolmas aasta toob kolmanda korra kaasa: antakse ainult suurtele meestele. Neljandal aastal mõeldakse jällegi midagi uut wälja, mis senini weel pole olnud. Kui kõik wiisid läbi on proowitud, tuldakse jälle wana korralduse juurde tagasi. Ja nõnda alata . . .

Igakordne jaotamine toob tüli ja riiu kaasa. Üks tahab nõnda, teine jälle teisiti. Igaüks püüab nõnda teha, kuidas see temale isiklikult parem ja kasulikum on. Ei siin hooli wend wennas, ega isa pjast. „Mis minul teiega asja, kui aga ise saan!” Kes tänawu ainult suurtele poegadele maad tahab, karjub juba tulewal aastal kõigest kõrist, et ta wäiksed pojad maad peawad saama, sest tal on aasta jooksul wäikene poiss juurde tulnud. Nõnda juhtub, et ka see, kes täna ainult meeste hingedele maad ihkab, homme juba walmis on selle eest wõitlema, et ka naised maad peawad saama, sest tema on tütre juurde saanud. Nõnda on külas maajagamise asjas alati kolm parteid olemas: suure poegade isad, wäikste poegade isad ja tütarde isad. Peale selle annab enesest

ka wahete wahel weel neljas partei elumärkisi: need on need isad, kellele Jumal ei tüdarta ega ka poega pole kinkinud — nemad nõuawad perekonnamaad, aga neid on alati nii wäga wähe, et nad mitte millaski oma tahtmist pole läbi wiia jõudnud.

Peaasjalikult ei mõju asja läbiwiimiseks mitte partei liikmete arw, waid küla „ässad” — need on niisugused mehed, kes paar sõna wenekeelt pursiwad ja kellel suur kõri ning tubli rusikas on. Niisugusi „ässasi” on meil oma kolmneli eksemplari. Juhtub neid nüüd mõnes parteis paar meest olema, siis on juba teada, et see partei oma tahtmise läbi wiib, olgugi et ta oma arwu poolest wastasest parteist wähem on. Partei, kus „ässad” puuduwad, ei wii ialgi oma tahtmist läbi, olgugi et tema liikmete arw selleks ulataks. Seega mängiwad siis küla „ässad” maajagamise juures, nõndasama ka muis asjus, peaosa. Kuid seesugune maajagamine ei ole muud, kui ainult tüli ja riiu sigitaja. Tülitsetakse uuest aastast hakates kuni heinaajani. Riid maaasjus on päris moodiasjaks saanud. Ta on nõnda sisse kaswanud, et teda enam halwakski ei panda.

Ja see waene maa, mille pärast nõnda riieldakse!.. Tema seisab suuremalt jaolt wõsastiku all. Sest kes tahab teda puhastada ja harida nõnda kui kord ja kohus, kui iga aasta maatükki wahetatakse. Teed tänawu puhtaks, kuid tulewal aastal läheb puhas tükk juba teise mehe omanduseks. „Las hapata, mis see minusse puutub!” See on ikka selle hingemaa süstemi suurem wiga.

Ja hooletumaks on ta inimesed teinud. Ei ole suuremat edasipüüdmist märgata. Majandusline järg on kehwa. Maad on wähe, aga juurdeostmise peale ei mõtle palju keegi. Loodetakse ainult „kroonu” peale. „Küll kroonu peab andma!” Palwekirju tehakse aastast mitu tükki. Ikka palutakse maad juurde. Wastus on alati üks ja seesama: „Teil on juba oma jagu käes.”

Kuid ikka loodetakse. Mõned usuwad isegi härja- ja wõikaupmeeste juttusi, et warsti suurmaaomanikkude käest maa wägisi ära wõetakse ja ilma hinnata nende antakse, kellel seda puudus on. „Sellepärast suurmaaomanikud nõnda müümisega ruttawadki!” Naertakse nende üle, kes ostmise üle plaanisi peawad. „Loll, sa tahad osta ja weel põllupanga läbi, küll see sinu naha nülleb. Osta kui tahad, meile antakse warsti muidu!”

Kuid see warsti ei tule millaski. Seda märkawad mehed isegi juba wiimasel ajal, aga ostmine ei ole enam nõnda kerge, kui ta mõni aasta tagasi oli.

Maad saaks siiski weel, aga pealehakkamist ei ole meestel. Mõned teeks seda, aga nende üksikute jõud ei jaksa. Maatükid on kahele-kolmele mehele liiga suured; alla 200 tiinu ei ole. Kuluks suurem selts ära. Ja aigutada ei maksaks siin midagi; mida warem seda parem. Oma jõuga on tarwis edasi püüda. Kingituse järele igatsemine on tarwis ometi nüüd kolikambrisse wisata. Nõnda palju taipu peaks meestel ikkagi olema, et nad ilmahinnata saamise lootuse maha jätaksiwad, sest see on asjata lootus. Ja suurt kasu ka temast ei oleks. Juba nelikümmend aastat on niisuguse ilmahinnata saadud kroonu maa peal elatud, aga rahwa majandusline järg on ikkagi kehwa. Oleks igal oma ostetud maatükk olnud, asi oleks koguni teine . . .

Wiimasel ajal on meestele ometi nõnda palju aru päha tulnud, et nad maad hakkawad omanduseks ja külast lahti nõudma. See oleks tõesti suur samm

edasi. Kui igal mehel oma päris maalapp käes, siis ta ehk hariks ja puhastaks teda paremini, kui see senini on sündinud ja siis kaoksiwad ka need suured riidud ja tülid ära, mida igakewadine maajagamine sünnitab. Saab näha, kas see edusamm läheb täide . . .

2. juulil oli selles asjas küla koos ja tehti ka maa lahkupalumise „prigowor”. Kuid ilma kisa ja riuta seda ei saadud. Jälle astusiwad isad wõitlusesse. Ja imelikul kombel jagati küla elanikud maasaamises kahte liiki. Esimesesse liiki arwati need meeste hinged, kes enne 1901 aastat on sündinud. See sündis muidugi suurte poegade isade tahtmisel. Ka „tublimad ässad” oliwad selles liigis, sellepärast see asi nõnda läkski. Esimese liigi mehed põhjendawad oma tahtmist sellega, et 1901. aastal olnud küla piiride kindlaks määramine ja sel korral tulnud iga mehe hinge peale maad natukene üle 8 tiinu. „See on meie oma ja meie peame selle kätte saama,” nii lausuti. „Markow on meile 8 tiinu annud ja meie oma jaost teistele ei anna!”

Küll seletawad targemad, et piiride õiendaja hra Markow mitte kellegile maad isiklikuks omanduseks ei ole annud, waid et maa on terwele külale antud ja nüüd peab küla teda õiglaselt ära jagama. Kuid mehed, „tarkadest ässadest” ülesse ässitatud, jäiwad oma jonni juurde ja tegiwad „prigowori” walmis. Esimese liigi meestele määratakse $8 \frac{2}{25}$ tiinu kätte, kuna teise liigi mehed sellega peawad leppima, mis esimestest üle jääb. Ja üle jääb ainult surnute osa. Kuid kahjuks on sündinuid alati kolm korda rohkem kui surnuid. Sellepärast uleb ka teise liigi meeste maaosa umbes kolm korda vähem, kui esimese liigi meeste oma; nad saawad 2—3 tiinu mehe peale. Sellega ei olnud aga wäikeste poegade isad rahul. Nad ei wõinudki olla, sest siin tehti neile lausa ülekohut. Nad saatsiwad palwekirja ülemusele ja nõudsiwad, et „prigowor” kinnitamata jääks. „Prigowori” poolt oli 25 peremeest, aga wastu 20 peremeest. „Prigowor” tuli kinnitamata juba sellepärast tagasi, et tal wähe allkirju oli, nõutakse $\frac{2}{3}$ peremeeste arwust, seega siis kõige vähem 30 peremeest. Wäikeste poegade isad juba järele ei anna, nad on walmis asjaga kas wõi senatisse minema, kui mujalt õigust ei saa. Warsti tuleb uue „prigowori” tegemine, kuid teadmata on missuguse sisuline ta saab. Wahest ehk annab mõni „äss” järele, ja siis tehakse ehk rohkem ühetaoline maagaotamise prigowor, mis ka seadusliseks saab.

Ülemus on maa päriseks jagamisega wäga nõus ja kiitis eestlasi, et nad selles asjas wenelastest ees on, kuna wenelased lahutamise wastu on, — aga soowitas siiski eestlastele rohkem õiglasemat jagamisewiisi, kui selles „prigoworis” oli. Ta andis ka vähemale parteile nõu palwekirja ühes „prigoworiga” kaasa saata, kui nendele jällegi ülekohut tehakse, et ta siis selle asja wõiks ülemwalitsusele otsustada anda. Seega oleks siis maa lahkusaamise lootus täide minemas, ainult õiglast jaotamist on tarwis. Aga seda õigust, seda on Husso-Kardonika küla meeste asjaajamises õige wähe leida!..

El. Brus.

Päevaleht (nr. 174), 4. august 1911, lk. 2 – võis olla Juhan Järver

Maruho asundusest. (Kubanimaal.) Maruho asundus seisab Maruho jõe pahal kaldal. Esimesed asunikud tuliwad 1874. aastal. Maakoht on metsik ja mäginine. Lähem raudteejaam on 100 wersta eemal. Pea-sissetulekuallikas on siin karjakasvatamine. Igal peremehel on ikka oma 6—8 lüpsilehma. Aastane sissetulek on 300—500 rubla. Heinaniidumasin ja koorelahutaja on enamaste igas peres. Maad arwatakse iga meesterahwa hinge peale 7 dessatini. 7 dessatiniga on muidugi wõimata ära elada, sest et sinne maa tükati karjamaaks ei kõlba: ainult orud, mäed ja metsarägastikud, aga senini on weel ikka wõimalik olnud kasakate käest heinamaad rentida, ehk küll kõrge hinna eest, 15—25 rubla dessatini eest aastas. Piimasaadused ja kariloomad maksawad kaunis kõrget hinda. Wõi naelast maksetakse siin 30—40 kopikat, kuna lehma eest 50—120 rubla saadakse.

Aga aeg läheneb, mil kasakate käest maad enam rentida ei saa, sest et nemadki juba suuremal arwul karja kaswatama hakkawad. Maad osta ei tule kellegile mõttesegi, ehk küll mõnel selleks jõudugi oleks. Mõni aasta waremalt oleks siin maad kaunis odawaste osta wõidud. Nüüd on see aga kalli hinna pärast raskem. Igal aastal saadetakse ülemale poole mitu palwekirja ja palutakse maad juurde anda, aga igakord on wastatud: „Teil on oma jagu juba käes”. Siiski ei kaota maruholasted weel lootust, waid usuwad kindlaste, et maad ikkagi antakse, sellepärast ei tehta ostmisekatseidki. Ka sellegi maaga, mis praegu käes on, wõiks läbi ajada, kui see igal ühel külast lahus, jäädaw omandus oleks; siis wõiks mõnest maatükist, mis praeguses olekus karjamaaks kõlbmata, harimise teel häid heinamaid saada. Wiimasel ajal on maa äralahutamisest ka räägitud, aga tehtud ei ole selles asjas weel midagi.

Waimliselt on maruhalased madalal järjel, 35-perekonnalises asunduses loetakse ainult 2 eksemplari „Ristirahwa Pühapäewalehte”. Paar aastat tagasi asutati koolimajasse wäikene raamatukogu. Nüüd aga on raamatutest ainult riismed järele jäänud. Uute muretsemisest ei taha keegi kuuldagi. Koolimaja on wilts. Wallamaja on ümber langemas — seisab weel tugede najal ülewal.

Joomisel ei ole siin piirisid. Juuakse igal pühapäewal. Joowad isegi naised. Kurb on pilt, mis asunikkude waimuelust wastu paistab. Need kodumaast kaugele pillatud inimesed on Eesti rahwale kadunud, sest et kauaaegne wene-laste keskel elaine asunikkude peale oma mõju mitte awaldamata pole jätnud.

Asunik.

Hussõ-Kardoniku asundusest (Kubanimaal). Wiimaks ometi on Hussõ-Kardoniku mehed maad omale jäädawaks omanduseks hakkawad nõudma. See oleks tõeste suur samm paremuse poole, sest kui praeguse hingemaa sis-teem siin weel aastat 10 kestaks, oleks ta suuremalt jaolt kõik juba metsa täis kaswanud. Silmanähtawalt kaswawad lagedamad kohad metsa alla, aga laastamise peale ei taha keegi — praegustel oludel, kus maad igal aastal isewiisil jagatakse — mõteldagi.

Hiljuti tegi külakogu maa lahutamise asjus otsuse ehk „prigowori”, milles maasaajad, meestesugust külaelanikud kahte liiki jaotati. Esimesesse liiki arwati need, kes enne 1901. aastat ja teise liiki need, kes peab 1901. aastat on sündinud. Esimestele otsustati 8 dessatini hinge peale anda ja wiimastele nii palju kui esimestest üle jääb, wiimased üle 2—3 dessatini ei saa. Kes niisugust maajagamist nõuawad, on need, kellel enne 1901. aastat sündinud pojad on, neile olla 1901. aastal piiri õiendamise ajal 8 dessatini hinge peale antud ja teistele nemad sealt enam ei andwat. Küll seletawad arusaajamad mehed, et see maa mitte neile, waid terwele külale on antud, aga mehed ei taha asjast aru saada. „Prigowor” saadeti kinnitusele, tuli aga sellepärast kinnitamata tagasi, et tarwilist osa allkirjasid ei olnud. Peab vähemalt $\frac{2}{3}$ kõigist majapere-meestest alla kirjutanud olema. Tähendatud „prigoworile” oli aga 45 pere-mehest ainult 25 alla kirjutanud, ülejäänud oliwad säärase maajagamise wastu. Wastu oliwad pea-asjalikult need, kellel noored, peale 1901. aastat sündinud pojad on. Need nõuawad, et maa ühetasaselt kõikide wahel ära jagataks, mis ka kõige õigem oleks.

Asunik.

Peterburi Teataja (nr. 66), 27. august 1911, lk. 3

Maruhast (Kubanimaalt). Meil tulewad arutihti halenaljakad päewasündmused nähtawale, mis iseenesest tähelepanemine wäärt on. Nii sai kooliõp. hra Aumann hiljuti külawalitsuse majasse külakogu ette selle üle wastust andma kutsutud, et tema, külameeste arwamise järel, neid ajalehtedes, „Peterburi Teatajas” ja „Koidus”, awalikult teotanud olla, neid muu seas wäljaarenenud Kaukasia setukesteks nimetades.

Huwitaw oli pilt, kui hra Aumann küla kümniku läbi külawalitsuse majasse külawanema Watteri, nagu Pontsius Pilatuse ette, kohtumõistmisele tassiti. Mehike oli kahwatanud, hirmu täis ja wärises nagu haawaleht, sest ta teadis juba, et siin enam heaga tegemist ei ole. Juba Maruha meeste kõri paneb igaühte kohkuma. Külawalitsuse majas, kus iga küla elanik, olgu see siis mees wõi naine, end kõige enam kodus tunneb olema ja endal oma kooliõpetaja üle, nagu Balti parunil keskajal oma orja üle, liig suured õigused tunnewad olema — kõputawad ühel nõul ja ühel meelel oma kooliõpetaja turja pihta rusikaga: „Sa kurr. . . Kuidas sa tohtisid terwele ilmale meie kohta laitwalt ja teotawalt teadustada, kas sa ei tea, et kõik mis juhtub ja mida siin tähele paned, saladuse kätte alla peab jääma. Kas meie sinule selle eest palka maksame?” — „Ma ei ole midagi teie kohta ajalehtedes kirjutanud,” seletas hra Aumann alandlikult ja palus ennast koguni mitte tülitada. Mehed ei jäänud enne rahule, kui Aumann „Peterburi Teat.” ja „Koidu” toimetustele sealsamas külakogu silmade all wäikse „taburetka” peal, mis kutsutakse „prawlenia” kirjutuslaud ja mis mulgi jalapingikesest heasti pikem on, kirjad ära kirjutaks, paludes, et nimetatud lehtede toimetused tema sõnumete originalid Maruha külawalitsuse kätte ära saadaksiwad, kui toimetused neid üleüldse tema, Au-

manni, käest saanud on. Huwitusega jääme nimetatud ajalehtede toimetustest wastuseid ootama.

Pealtnägija.

Peterburi Teataja (nr. 43), 12. aprill 1912, lk. 1

Sorikülast, Kaukasias. Sorikülas sünnivad wiimasel ajal päris suured asjad. „Naatsaretis wõib ka head olla!” Jooma-sõprade käsi hakkab halwaste käima; meestel piip peos juba . . .

Neil päewil tabati üks niisugustest isandatest kuriteo pealt: tema kauples alkoholiga, muidugi mõista salaja. Sedasugust äri on mees juba paar aastat ajanud; selle kohta on tunnistusi olemas. Asjale anti seaduslik käik ja mehe käsi saab muidugi halwaste käima.

Rõemustawaks nähtuseks selles asjas on see, et kõik see toimetus küla noortemeeste poolt ette sai wõetud ja läbi wiidud. Au sellele, kes seda teeninud on! Noored — nemad on ju tulewased küla asjaajajad. Loodame, et siis ka Sori küla asjad märksa paranewad.

Wanemad mehed on noorte peale pahased: „Mis teie, poisikesed, oma nina igale poole topite! Mis teil sellega asja, et teine wiinaga kaupleb. Wõi ta kellelgi sellega paha teeb. Hädaajal igal ühel „suutäis” käepärast wõtta!..”

Mõned isad ja emad ähwardawad isegi poegadele walu anda, et nad niisugusi rumalusi teewad . . . Tublid wanemad tõeste!

Erapooletu.

Päevaleht (nr. 166), 21. juuli 1912, lk. 4. Sama teate avaldas ka Peterburi Teataja (nr. 87), 25. juuli 1912, lk. 1.

Hussõ-Kardoniku asundusest (Kubanimaal).

Siberi katk hakkab siin kariloomade seast ikka enam ja enam ohwrid nõudma. Seda tuleb suuremalt jaolt inimeste hoolimatuse arwesse panna. Mõodaläinud suwel, kui haigus siia alles tekkis, jäeti mitmed lõppenud loomad karjamaa peale wedelema wõi maeti madalasse maa sisse, nii et koerad ja metsaloomad neid wälja kaewasiwad. Kõik see annab nüüd ennast kibedalt tunda.

Asunik.

Peterburi Teataja (nr. 12), 29. jaanuar 1913, lk. 1 – võis olla *Juhan Järver*

Kubanimaalt. Neil päewil otsutasid Maruha ja Hussõ-Kardonika Eesti asundused ühte ühineda. Maruhlased annawad oma maa naabruses olewale Wene külale ja asuwad ise Hussõ-Kardonikasse elama, kuna wenelased neile jälle Hussõ-Kardonika piiri äärest oma maad asemele annawad. See on kõigilt tubli otsus ja [...] wäga [...], et see otsus teoks tehtaks, sest ainult ühinemise läbi wõiwad [...] asunikud oma rahwust ja kulturi alles hoida ja hariduse otsarbeks rohkem kulutada. Soowime selleks Maruha ja Hussõ-Kardonika meestele ühtmeelt oma edulise asja läbiwiimiseks.

J. J.

Peterburi Teataja (nr. 24), 26. veebruar 1913, lk. 1 – arvatavasti *Mihkel Au-*
mann

Maruhast, Kubanimaalt. Wiimasel ajal on salkkond mehi Eesti Maruha asunduses algupäralise mõtte peale tulnud Tiflisi õperingkonna kuratorile palwekirja saata, et nende kool kinni pandaks, sest et nemad kooliõpetaja palgale — mille enamiste kroonu maksab — omalt poolt liiga pidada maksma ja maja kütma ning [...]. Asja algaja ja nõuandja on keegi ninatark külarätsep H., kes kord 100 wersta kaugel Stawropoli kubermangus Allmäe Eesti külas õmblemas olla käinud ja nüüd Maruha mehi oma suure teadmise ja tarkusega [...]ma paneb. Kui halenaljakad need rätsepa targutused ka on, kuid Maruha meeste peale on neil ikkagi mõju olnud, nii et mõned, muidu kaunis arukad mehed juba ka rätsepa pilli järele tantsiwad. Kurb kuulda, aga paraku tõsi!

Sügisel käis ajalehtedest teade läbi, et asunduste koolid wõiwad omale Kõigekõrgema käsukirja järele 12. maist 1897 a. kooli ülewalpidamiseks kolmetiinulist kroonu maatükki nõutada wõi külamaaga wahetust teha kus wahetaja 15 tiinu kroonu maad wastu saab. Siis oldi selle üle wäga waimustatud ja nilpsati kasuliku wahetuskauba üle keelt. Kooliõpetaja andis hoogu ja tegi palwekirja walmis, kuid järsku oli meestel teine toon. Kardeti nimelt, et kroonu ehk maad annabki ja sellega kooli kinnipanemine raskendatud saab. Pealegi sundida ehk kroonu neid selle maa peale weel puid istutama ja wõib olla küla kulul weel aednikkugi pidama. Nii jäi see palwekiri allakirjutamata ja ärasaatamata. — Otsustage ärksamad suguwennad mujal asundustes ise, mis neist kilplastest siin Maruhas arwama peab.

X

Peterburi Teataja (nr. 28), 11. märts 1914, lk. 1

Hussõi Kardoniki asundusest.

Sarlakahaigus, mis siin lapsi tubliste waewas ja mõned haudagi wiis, hakkab raugema. Ümberkaudsetes kasakate stanitsates suretas see haigus palju lapsi ära. Rahwa arwamise järele olla haiguse põhjus tänawune soe tali. Wõib ehk ka olla, iseäranis, et siin öö ja päewa temperaturi wahel suur wahe on. Harilikult oli tänawu öösetel kuni 10° R külma ja päewadel kuni 15° R sooja,

Kahte asja wõis haiguse käigu ajal tähel panna. Esiteks seda, et siin Kuubani kasakate kodumaal inimeselastel suurt wäärtust ei näi olewat. Külas on kange külgehakkaw haigus, nagu sarlak, möllamas, aga kohalik walitsus ei tee selle ärahoidmiseks midagi, ei sõna ega teoga. Tohtrisse ja welskerisse näib see ka wähe puutuwat. Koolid töötasid wäheste terwete lastega wahetpidamata edasi.

Teiseks wõis näha, et siinsetel eestlastel õigest haigete rawitsemisest aimugi ei ole. Kui midagi haiguse kergendamiseks tehakse, siis just nagu nimelt was-tuoksa. Hoitakse haiged pimedas toa nurgas, kuhu ka wärsket õhku ligi ei pease. Weetilka ei lasta haige ihu peale. Pesemine sünnitada paistetamist ja rikkuwat silmad ära. Laps on kanges palawikus, jampsib, aga külmawee lappisi ei juleta peale panna: juhtub mõni piisk silma, teeb pimedaks! Niisugune kurb nähtus tuleb sellest, et inimesed arstiteaduslist kirjandust siin asunduses liig wähe loewad. Tagajärg on see, et haige, kes korraliku rawitsemise juures 5 — 7 päewa järele peaaegu terwe wõiks olla, ebausulise arstimise juures kas sureb ehk nädalate ja kuude wiisi waewleb.

M. M.

Peterburi Teataja (nr. 66), 12. juuni 1914, lk. 1 – *Mihkel Aumann*

Marucha Eesti asundus. (Kubanimaal). Hiljuti olid Marucha ja Hussu-Kardoniki küla mehed koos külawanemat walimas, kus healte enamus keegi wigase käega külarätsep H. sai, kes ise ka kõigest hingest külawanema au tahtis ja selle heaks juba ammu ennem kihutusetööd tegi. Nimetatud rätsepast oli minewal aastal ka sellessamas lehes sõnum, kudas ta Marucha mehed kroonult kooli jaoks krundi nõutamisest ära kollitas. Nüüd oli ta walimiseelses kihutusetöös weel suuremaid lubadusi teinud, muu seas koolid kinni panna, uue odawama külakirjutaja kaubelda jne. Õnneks wõi õnnetuseks olid need lubadused walitsuse ametnikkude kõrwu puutunud ja meest ei kinnitatud ametisse, waid kinnitati tema asemele J. Pöld, kes walimisel küll mõne heale wähem sai, aga kui karske, edumeelne ja aus mees tuntud on. — Soowime uuele külawanemale ta ametis jõudu ja õnne!

Siin juures olgu tähendatud, et kool paljudel Marucha meestel kõige suuremaks pinnaks silmas on, sest et nad selle kütteks iga aasta hinge pealt 1 arschina puid peawad tooma ja maja parandama, kuna kroonu iga aasta 700 rubla abi annab, millest kõik muud kulud kaetakse. Pole ka peale seda ime, kui silmas peame, et terwes külas, kus ligi 40 peret, ainult 1 eksempl. ajalehte käib ja mõni mees omale otsekoheseks ülesandeks on teinud alaliselt kooli ja kooliõpetaja kallal õgida, rahwast nende wastu ülesässitada, küla koosolekutel segadusi sünnitada, üksteisega tüli norida, laimata ja kohut käia. Mis sellest näputäiest eestastest kodumaalt kaugel, wõeraste rahwaste keskel niiviisi saama peab, ei ole raske ettekuulutada.

X.

Pealinna Teataja (nr. 11), 13. detsember 1914, lk. 2

Hussõi-Kardonikis, (Kubani maak.) Teadmine, et ümbrusest sakslasi warsti lahkuma sunnitakse, teeb teistele rahwastele head meelt. Sain kuulda, et siin külas lesknaine Ann O. mõnikümmend wersta eemal seiswas Saksa asunduses kord teeninud. Naisterahwas jutustas Wenemaa „kulturakandjatest” mõndagi. Nii sundinud nad töölisi väga taga. Hommikul pidi juba koidu ajal ülewal olema. Kui esimese hüüdmise järele kohe ei ärganud, siis käis mõne minuti pärast kole walus piitsa hoop, mis une pealt hirmsasti ehmatas. Terwel päewal ei antud rahu. Õhtul, kui lehmad lüpstud said, oli eha kustunud. Rehepeksu ajal sai wäljas palawa päikese käes hobuse seljas istuda: nii tallati pahna. Juhtus, et palawuse ja wäsimuse mõjul silmad pilguks kinni wajusid ja peremees seda nägi, siis käis plaks, ilma et seal juures sõnagi oleks lausunud. Ei peksetud ainult meesteenijaid: neid kardeti wist.

Usu poolest olid nad „menonidid” ja kolmekümne aasta wanuselt ristiti neid Kubani jões. Raamatud olid neil saksakeelsed, aga ise rääkisid mingit segakeelt. Söök oli kah wilets: hommikul anti kõrwetatud odra wett. Ise jõid aga puhast oa-kohwi koorega. Sagedasti anti lõunaks hapupiima wett, kus jahu kambakad sees ujusid. Üleüldse oli teenijate elu wilets.